Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 102 (12192) 1983 чылдың май 2, понедельник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп.

Тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге ажылчы чоннарның делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май 1-ни бүгү делегейниң бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетени, Совет Эвилелинге, ооң иштинде ийи дакпыр орденниг Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республикага политиктиг, бедик көдүрлүүшкүннүң байдалынга демдеглеп эрттирген.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ, ИДЕГЕЛДИҢ БОЛГАШ ЧАСТЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Москвада Кызыл шөлге Май Бирниң чыскаалы

Чер-даа кайгамчык чаагай, ооң кырынга чурттаары кижиге онза эки...

Чечектелген, частың чаартылгалары-биле шыптынган чер, дайын үрегдээшкиннериниң болгаш өртүнүң чери эвес, а тайбыңның болгаш күш-ажылдың чери. Бистиң делегейивистиң салым-чолу—бистерниң боттарывыстың холдарывыста. Бөгүн, делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүнде, ол онза тодазы-биле билдинип турар.

Күш-ажыл, Тайбың, Май! Күчүлээшкинге болгаш дарлалга удур демиселдиң демдээ, акы-дуңмалышкы чөруктуң болгаш хосталганың тиилелгези дээш демиселдиң демдээ болу берген бо сөстерни пролетариат чаңгыс кылдыр каттыштырыпкан.

«Капиталдың делегейи биле күш-ажылдың делегейи деп ийи делегей бот-бодунга удур демисежип турар»—деп, В. И. Ленин 1904 чылда «Майның бири» деп угуулгага бижээн. Ол угуулганы РСДРП-ниң ийиги съездизиниң соондагы Россияның социал-демократтыг ажылчын партиязының ТК-зының болгаш ооң төп органының мурнундан парлап үндүрген.

Делегейниң бештиң бир кезээнде күш-ажылдың тайбыңы тиилээн. Күш-ажылдың кижизи делегейде бирги социалистиг чурттуң ээзи болу берген, а күш-ажыл болза кижиниң кол эртинезиниң хемчээкчизи болу берген.

«Күш-ажылга алдар болгаш мактал!»— ниити херекке кижи бүрүзүнүң киирген үлүүн үнелеп тура, бистер бөгүн ынча дижип турар бис.

Бистерге күш-ажыл болза, чер кырынга амыдыралды узуткаарынга эвес, а чечектелиишкинге херектиг. Ыпчаңгаш тургузукчу совет улус аас-кежииниң магадылалын быжыг тайбыңда деп көрүп турар. Совет эрге-чагырганың баштайгы хүннеринде чарлаттынган тайбың дугайында Декреттен эгелээш сезен чылдардагы, СЭКП-ниң XXVI съездизинге хүлээп алдынган тайбыңның программазынга чедир —делегейниң кырынга арыг дээр дээш демиселге коммунистер партиязының эртип келген оруу мындыг.

Хөглүг апарган часкы черниң кыры-биле ол дээр аккөк бөмбүрзек кылдыр чаптыла берген. Бо эртен Кызыл шөл эртенги херел-биле будуттунгап кайгамчык улуг чечек кылдыр көстүп келди.

Май 1-и делегейниң бүгү ажылчы чоннарынга хамааржыр болза-даа, ооң чүрээ 1918 чылда Кремльдиң чаны-биле баштайгы совет демонстрация болуп эрткен тураскаалдыг хүндеп бээр мында, Москвада 65 чыл бурунгаар аңаа В. И. Ленин байыр чедирип турган.

ГУМ-нуң бажыңын каастап турар байырлал каасталгазының ортузунда — К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң портреттери. Марксизмниң салым-чолу онзагай. Көстүп көрбээн тиилелгелерни үе аңаа таварыштырып турар. Бөгүн кижи төрелгетен социализм дугайында өөредилгелиг-даа, боттуг социалистиг ниитилелдиг-даа. Ол ниитилел империализм-биле тулчуушкуннарга тиилеп үнүп, бүзүрелдиг-биле бурунгаарлап олурар.

Шөлдүң кырында өрү көдүрткен улуг лозуң «Коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!» деп кыйгырып турар. Ажылчы чоннарның туктар туткан колонналары, чидиг-кызыл пөстерде бижиттинген, чырыткылыг келир үениң алыс сорулгаларынче орукту айтып турар лозуңнарның адаа-биле эртип турлар: «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып тур бис», «Аъш-чем программазын боттандырары — бүгү чоннуң хереэ!», «Бүгү күштерни СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринче!».

«Бүгү күштерни тайбың дээш демиселче!» деп лозуңче ажылчынның шыңганнарлыг холу айтып турар. Ол болза төөгү музейиниң кырында пано-дур. СЭКП ТК-ның Май 1-ге кыйгырыгларының аразында империализмниң, милитаризмниң болгаш реваншизмниң агрессчи чимзениишкиннеринге шиитпирлиг ойтур харыыны бээринче кыйгырып турар кыйгырыг-дыр. Чүгле демниг кужениишкиннерниң ачызында ядролуг дайынның айыылын чайладып, чавырлыышкынны камгалап база ханыладып болур.

Ядролуг чепсекти ажыглаарындан ойталаары, бирги ядролуг согуушкуннуң доктриназындан ойталаары тайбыңның хереэнге бараан боор болур. Ооң уржуунда Варшава Керээзиниң чурттарының саналдары, совет тайбың инициативалар бүгү чурттарның калбак деткимчезин ап турар, ол саналдар болгаш инициативалар тайбың кожа-хелбээ догуннаарының улуг аргаларын ажыдып турар хөгжүлдени чавырылдырыышкынының унупче киирер изиг күзелди илергейлеп турарлар.

Тараа баштары, кадыыр болгаш маска, үнүп олурар хүннүң херелинде чер —хоочун Кремльдиң ханаларында бөгүнгү демдээ. Төп ортузунда, Сенат суургазында — Совет Эвилелиниң сүлдези. Ооң ийи талаларында эвилелдешкен республикаларның сүлделери. Шөлдүң кырында дээрже орапчок бедип үне берген ССРЭ-ниң күрүне тугун он беш тук долганыпкан.

Байырлалдың эгелээринге чедир каш-ла минута арткан.

Индирлерде: партияның, күш-ажылдың хоочуннары, Октябрь революциязының болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери. Баштайгы беш чылдарның шалыпчылары-биле кожа амгы үениң бүдүрүлге мурнакчылары. Чалаткаңнарның аразында —сураглыг эртемденнер. культураның ажылдакчылары, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтары.

Хөй санныг даштыкы аалчылар база ында: социалистиг ада-чурттуң найысылалынга болур Май 1-ниң байырлалында бүгү диптерниң чүс ажыг чурттарының профэвилел болгаш ажылчын шимчээшкининиң, профэвилелдериниң бүгү-делегей Федерациязының, өске-даа делегей организацияларының делегациялары, улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш демиселчилер чедип келгеннер.

Мавзолей баарынга байырлалдың колонналары одуруглай чыскаалгылапкан. Ол дээрге күш-ажылчы Москва бодунуң ажылчын авангардын — ооң чоргааралы, алдары, күжү болур кезээн чорутканы ол.

Москвачылар, найысылалдың аалчылары Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчуларын «Ура!» деп кыйгылар-биле, диңмиттиг, үр соксавас адыш часкаашкыннары-биле байыр чедирип уткаан. Эштер **Ю. В. Андропов, Г. А. Алиев, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, К. В. Русаков, Н. И. Рыжков** олар Мавзолейниң Төп индиринге үнүп келген.

Индирде — сураглыг совет шериг начальниктери.

Эртенгиниң 10 шак. Кремль суургазының чаңгызын соондарый хөгжүмнүң үнү байырлалдың эгелээнин чарлаап дег диңмиттелген.

«Тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1 делгерезин!» деп кыйгы шөлге чаңгыланган. Диңмиттиг «Ура!» аңаа харыы кылдыр чаңгыланган.

Мавзолейже көрүнген стендиде — «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!» деп кыйгы. «Коммунистиг партияның манифестиинде» бир дугаар көзүлген ол лозунг шөлдүң байырлыг шимелдезинде хөй катап илереттинген.

Пролетаржы, социалистиг интернационализмниң принциптеринге шынчы СЭКП акы-дуңманың байырын коммунистиг болгаш ажылчын партияларга, социалистиг чурттарның улустарынга, тайбыңның болгаш социал депшилгениң эрге-ажыктары дээш тулчуп турар бүгү кижилерге чедирип турар.

Чон болгаш партия чаңгыс эптиг. Совет тургузугнуң күжү чогум-на ында. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Ю. В. Андроповтуң «...партияның мурнунда тургускан эчис сорулгалары совет кижилерниң күзел-чүткүлдерин болгаш негелделерин ылаптыг илередип турар» деп сөстери кызыл хаажылалдыг бижиттинген.

Партияның сагыш салыышкынынга ажылчы чоннар шалыпчы күш-ажыл-биле харыылап турар. Лозуңнарның, бижимелдерниң, чечектерниң аразында москвачыларның — Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигиниң киржикчилериниң рапорттары. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 113 чыл болганын 6,7 миллион москвачылар шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээн. Беш чылдың фондузунче 24,7 миллион рубльди шилчиткен.

Шөлде — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң чуруктары. Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязының алдары дээш кыйгылар диңми-чаңгылыг «Ура»-биле каттышкан.

Мавзолейниң индиринче пионерлер маңнашкан. Олар СЭКП-ниң болгаш Совет ча-

(Уланчызы 3-кү арында).

МАЙ 1-НИ ТЫВАГА БАЙЫРЛААНЫ

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Частың, Тайбыңның болгаш Күш-ажылдың байырлалы, делегейниң бурунгаар депшилгелиг кижилериниң эп-сеткил каттыштырылгазының байырлалы, ажылчы чоннарның бузулбас эвилелиниң байырлалы — Май 1 дүүн аалдап келген. Бо байырлал биске чылдың келир. Ынчалза-даа ол келген санында-ла онзагай. өскелерден ылгалдыг, кайгамчык талалыг, чаагай чаңчылдарлыг. Бо чылын бүгү совет кижилер, ооң иштинде бистиң республиканың ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, республиканың бүгү чурттакчылары Совет Тываның 40 чылын төлептиг уткуур дээш бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар үеде ук байырлал аалдап келген.

Кызылдың кудумчулары каас-шиник кылдыр шиметтинген. лозуң-плакаттар, кызыл туктар часкы салгынга киискээн. Хоорайның байырлал комиссиязының дыннаткан ёзугаар ажылчы чоннарның эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге тураскааткан байырлыг чыскаал дүүн 10 шакта эгелээр турган. Аңаа белеткенген кызылчылар тос шактала найысылалдың кудумчуларынга үнүп келгилээн. Транспарантылар, портреттер-биле шимеп дерээн машиналар аай-дедир маңнашкан, өөрүшкү-маңнайлыг кижилер шуушкан.

Кызылдың В. И. Ленин аттыг төп шөлү онзагай кылдыр дериттинген. В. И. Ленинниң, партия ТК-ның Политбюро кежигүннериниң улгаттыр чураан портреттерин СЭКП обкомунуң бажыңында аскан. Тургузукчу совет кижини бүгү тала-биле көргүскен плакаттар Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң бажыңында астынган. Фонтан дээрже аттыккан.

Партияны, Төрээн чуртту, тургузукчу маадырлыг совет кижини, Майның байырлалын алдаржыткан лозуңнар, плакаттар найысылалдың кудумчуларында базым санай. Чагылар баштарында тургускулаан радиолардан хөглүг ырлар куттулган, олар үзүктели бээр аразында 1983 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыглары чаңгыланы бээр.

— Тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1 делгерезин!

— Коммунистиг болгаш ажылчын партияларга акы-дуңманың байыры!

— Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, ажыктыын, шынарын, ажылдаар чер бүрүзүнге бедидиңер!

Эртенгиниң 10 шак. Хөгжүм-музыканың тааланчыг аялгазы улам дыңзып, ооң өткүт үнү чүгле хоорайда эвес, найысылал чоогунуң суурларынга безин чедип турар ышкаш сагыңдырган. Колонналар шимчеп үнүпкен. Бистиң келир үевис, амгы чаштар — школачылар, оларның башкылары чыскаалды баштаан. Шарлар, лозуңнар туткан өөреникчилер республиканың партия, совет органнарының удуртукчуларының тургулаан индириниң баары-биле омак-хөглүг эрткеннер.

Кызылдың педагогика институдунуң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының, техникумнарның коллективтериниң колонналарының мурнуку одуруунда эки өөредилгелиг, быжыг сагылга-чурумнуг студентилер, сургуулдар чоруп органнар. Олар Ленин кудумчузунда т-густупган индирже чоокшулап олурда СЭКП ТК-ның «Оолдар болгаш кыстар! Билиглерни, культураны, профессионал мергежилди чыткулдуг шиңгээдип алыңар! Ленинниң хереэ дээш мөдерелдиг демиселчилер болуңар!» деп кыйгырыы радиога чаңгыланган. Олар аңаа бир үн-биле «Ура-а!» дижип харыылааннар.

Республиканың тудугларында, көдээ ажыл-агыйында тергиин эки ажылдап, боттарының эвээш эвес салышкынын беш чылче киирип турар мурнакчы ажылчыннарның аразында профессионал-техниктиг училищелерниң доозукчулары эвээш эвес. Кызылга дүүн болган байырлыг чыскаалга келир үениң дашчылары, каңнакчылары, көдээ ажыл-агыйы машиналарының башкарыкчылары ажылчын атка төлептиг болурун даңгыраглавышаан, соруккур базып эрткеннер.

Май мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери болган коллективтерниң колоннаазы бо. Кызыл туктар, лозуңнар, транспарантылар тутканнарның аразында ол байырлалды төлептиг уткааннар — автосептелге заводунуң дарганы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы А. Гнусков, Кызылдың үлетпүр барааннарының садыының № 5 «Детский мир» магазининиң садыгжызы, аныяктар дагдыныкчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы И. Декабрь, № 48 тудуг эргелелиинде шеверлекчилер бригадазының бригадири М. Сафронова, ооң бригадазы, республика типографиязының мурнакчы ажылчыны, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады В. Доржу, Кызылдың сүт комбинадының аппаратчиги, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады О. Блохина, «Тудуг кезеткери» комбинатта хептекчилер бригадазының удуртукчузу Д. Сегбе, № 3 АТБ-де бригадир, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазының оралакчызы В. Жбанов, Кызылдың авиабүдүрүлгезинде вертолёт командири В. Белекпей болгаш оон-даа өске он-он мурнакчылар эрткеннер.

Делегейниң улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүнге уткуштур калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болган коллективтерниң аразынга эът комбинадының, Кызылдың автобаазазының, ном садыының республика конторазының коллективтери база чорааннар.

СЭКП ТК-ның «Үлетпүрнүң ажылдакчылары! Чоңга херектиг барааннарны бүдүрерин көвүдедип, ассортиментизин калбартып, шынарын бедидиңер!» деп кыйгырыынга республиканың «Тудуг материалдары» бүдүрүлге каттыжышкынының, Одаар чүүл, Аъш-чем, Чурт үлетпүрүнүң эргелелдериниң, «Каа-Хем» разрезиниң болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң коллективтери демниг «Ура!»биле харыылааннар.

Байырлыг чыскаалга киришкен колонналар үзүк-соксаал чок эртип-ле турган... Күчүлүг «Уралар» диңмиревишаан. Кызыл туктар, транспарантылар төңчү чок ышкаш сагындырар. СЭКП-ни, Совет Чазакты алдаржыткан, ооң иштики болгаш даштыкы политиказын деткээн кыйгылар үр-ле диңмиреп келген.

Май 1-ни уткаан кызылчыларның байырлыг чыскаалы найысылалдың ишчилериниң быжыг тура-соруун, салган сорулгазын чедиишкиннинг күүседиринге шиитпирлиин, тайбың ишче чүткүлдүүн бадыткаан.

Байыр чедириишкиннери

Май 1-ниң бүдүүзүнде СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң адрезинге байыр чедириишкиннери СЭКП Бурят обкомундан, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан, Министрлер Чөвүлелинден, СЭКП Калмык обкомундан, Калмык АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан, Министрлер Чөвүлелинден, СЭКП Якут обкомундан, Якут АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан, Министрлер Чөвүлелинден,. партияның Алтай, Красноярск крайкомнарындан болгаш крайкүүскомнарындан, СЭКП Даг-Алтай, Иркутск, Чита, Хакас обкомнарындан болгаш облкүүскомнарындан, ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң кызыгаар шериглериниң Шериг чөвүлелиниң болгаш кол политиктиг эргелелинден, Сибирьниң Кызыл туктуг шериг округунуң Шериг чөвүлелинден болгаш Политиктиг эргелелинден. Забайкальениң Кызыл туктуг кызыгаар округунуң Шериг чөвүлелинден болгаш политкилдизинден. МАР-ның Убса-Нур, Баян-Ульгий, Завхан болгаш Кобдо аймак комитеттеринден болгаш улус депутаттарының аймак хуралдарының күүседикчи эргелелдеринден келген.

Май 1-ниң байырлалы болгаш Тиилелге хүнү-биле Тываның ажылчы чоннарынга байыр чедирбишаан, СЭКП ТК-ның май болгаш нояб (1982 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин, беш чыл үшкү чылының плана болгаш социалистиг хүлээ герерин күүседиринге бо алдарлыг байырлал — Со Тываның 40 чылынга чаа чедиишкиннерлиг ужуражырын мында күзээн.

Кызылдың ажылчы чоннарының чыскаалы.

Тувинская
республиканская
БИБЛИОТЕКА

МАЙ 1-НИ ТЫВАГА БАЙЫРЛААНЫ

АК-ДОВУРАК

Хоорайның чурттакчыларының болгаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын коллективтериниң Май 1-ге тураскааткан байырлыг митингизи эртенгиниң 10 шакта ажыттынган. «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң партком секретары С. К. Күжүгет Ак-Довурактың ажыл-ишчилериниң бирги кварталда күш-ажылчы чедиишкиннерин таныштыргаш, чыылганнарга байыр чедирген.

Байырлыг митинг соонда хоорайның ажылчы чоннарының чыскаалы эгелээн. Колонналарны каас-чараш шиметтинген мотоциклистер ажыткан. Оларны хоорайның эң эки спортчулары солупкан. Школалар болгаш профтехучилищелерниң колонналары чараш, көрүштүг болган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың, тудуг эргелелиниң колонналарының кырынга кызыл туктар, янзы-бүрү өңнүг шарлар, кыйгырыглар көстүп чораан. Ону чыылган чон улуг сонуургал-биле көрген. Байырлал чыскаалы транспорт, садыг, эмнелге, геология коллективтериниң колонналары-биле доозулган.

Май 1-де хоорай стадионунга спортчу маргылдаалар болгулаан.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК

Районнуң ажылчы чону делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Майның Бирин бедик көдүрлүүшкүннүг уткаан.

Байырлал бүдүүзүнде районнуң ажыл-агыйларынга, албан черлеринге, организацияларга тайбының, күш-ажылдың байырлалынга тураскааткан байырлыг хуралдар эрткилээн.

Май 1. Район төвү Кызыл-Мажалык суур байырлал аян-шинчи кирген, кудумчуларда кызыл туктар киискээн, лозуң, плакаттарны аскылаан.

Кызыл туктарлыг, лозуң, плакаттарлыг, өң-баазын чечектерлиг, шарларлыг колонналар Кызыл-Мажалык суурнуң төп шөлүнге чыглып келген. Район төвүнүң ажылчы чоннарының байырлал чыскаалы эгелээриниң мурнунда болган митингиге СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары Б. С. Нурсат чыылганнарга делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү-биле байыр чедирип, районнуң ажыл ишчилериниң байырлалды канчаар уткуп турарын чугаалаан.

Митинг соонда, ажылчы чоннуң чыскаалы эгелээн. Чыскаалды спортчулар колонназы ажыткан. Оларның соондан дарый Кызыл-Мажалык школаларының башкыларының, өөреникчилериниң каас-шиник деритгинген колонназы эрткен. Дараазында Май мурнунуң социалистиг чарыжының мурнакчылары—районнуң септелге-тудуг участогунуң, Сельхозтехника каттыжышкынының, районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң болгаш өске-даа коллективтерниң колонналары удаа-дараа эрткилээн.

Байырлал хүннеринде районнуң чурттакчылыг черлеринге спортчу маргылдаалар болган.

ХОВУ-АКСЫ

Ажылчын суурга холдарында кызыл туктар, кыйгырыглар, шарлар туткулаан кижилер эртежик-ле көстүп келгилээн. Ыры, хөгжүм куттулуп турган. Кижилерниң хөглүг-омаа аажок. Хову-Аксының чурттакчыларының Май 1-ниң байырлыг митингизинге киржир-биле чыглып келгеннер ил. Митингини Хову-Аксы суур Совединиң күүскомунуң даргазы А. В. Иванов ажыдып, эрткен дөрт айларда ажылчын коллективтерниң чедиишкиннерин чугаалааш, суурнуң ажыл-ишчилеринге алдарлыг Май 1 таварыштыр байыр чедирген.

Чыскаалды школа коллективтери ажыткан. Ооң соондарый «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыннары үнгеннер. Колонналар аайы-биле кызыл туктар хөлбеңейнип, партия болгаш чазактың удуртукчуларының портрет чуруктары, кыйгырыглар, өңнүг шарлар көстүп чораан. Суурнуң чурттакчылары чаңгыс эптиин, күштүүн, быжыг найыралдыын көргүскеннер.

Частың болгаш күш-ажылдың байырлалының киржикчилери спортчу оюннарны улуг сонуургал-биле көргеннер.

ЧАДААНА

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, он бирги беш чылдың өзек чылының планныг даалгаларын бүрүн күүседир дээш бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар. Ооң ачызында бирги кварталда мал продуктуларын бүдүрериниң база күрүнеге садарының пландары чедиишкинниг күүсеттинген.

Ажыл-агыйлар сүт садарының планын 114,6 хуу, эъттиин 107,1 хуу боттандырган. Эң-не хөй сүттү СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Большевик» совхозтар дужааган. Эът садарының квартал планын «Хөндергей», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар эки күүсеткен.

Бүдүрүлге организацияларындан районнуң үлетпүр комбинадының, Чадаананың хөмүр-даш разрезиниң болгаш ыяш ажыл-агыйының коллективтери планныг онаалдаларын ажыр күүседип, чедиишкинниг ажылдааннар.

Оларның ажыл-ишчилериниң чедиишкиннерин СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Т. Ш. Сарыглар районнуң ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалының митингизинге демдеглээн. Он бирги беш чылдың, ооң үшкү чылында көдээ ишчилерниң мурнунда улуг сорулгалар салдынган дээрзин ол айыткан. Амгы үениң эң чугула сорулгаларының бирээзи — тарылганы кыска хуусаада шынарлыг чорудары. Ынчангаш олче бүгү күштү, эрга-курлавырларны мөөңнээр.

Байырлыг чыскаалдың каас-шиник колонналарын школачылар, үстүнде адааныыс мурнакчы коллективтерниң төлээлери баштааннар.

Хову-шөлдерниң, фермаларның ажыл-ишчилери Май 1-ниң байырлалын шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээннер.

Чыскаал соонда хүреш, волейбол, чиик атлетикага болгаш спорттуң өске-даа хевирлеринге янзы-бүрү маргылдаалар болгулаан.

БАЙ-ХААК

Байырлалдарны күш-ажылчы белектер-биле уткуурунда эки чаңчыл апарган. Тайбының, частың болгаш күш-ажылдың байырлалын таңдыжылар эки уткаан. «Коммунизмниң херели» совхоз бирги кварталда социалистиг чарыштың түңнели-биле топ зонага тиилекчи болган. Район бирги кварталда күрүнеге эът, сүт садар планын күүседип алган.

Улуг байырлалдың бүдүүзүнде Май 1-ге тураскааткан хурал Бай-Хаак суурга болган. Аңаа районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы В. П. Иванов илеткел кылган. Байырлалдың концерти база болган.

Май бирниң эртенинде Бай-Хаак суурнуң чурттакчылары колонналар аайы-биле чыскаалыпкан. Таңды райкүүскомунуң даргазы Т. С. Түлүш байырлыг митингини ажыткан. СЭКП райкомунуң бирги секретары В. Д. Куркутов бай-хаакчыларга байыр чедирип, чедиишкиннерни күзээн. Ажылчы чоннарның чыскаалын уругларның спорт школазының база Бай-Хаак ортумак школазының өөреникчилери, ол ышкаш ыяш ажыл-агыйы, тудуг-септелге участогу, райпо дээш өске-даа мурнакчы коллективтер баштап чораан.

Ооң соонда бичии оолдарның футбол, волейбол, шыдыраа маргылдаалары эрткен.

Районнуң ажыл-агыйлары хову-шөлдерге часкы ажылдарны база чоруткан.

ТООРА-ХЕМ

Май 1-ниң бо чылгы байырлалын чурумалдыг Тожунуң ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин күүседир дээш бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалынга уткаан. Тоора-Хем болгаш өске-даа суурлар байырлалдың мурнунда-ла бойдустуң чараш чурумалы-биле бүргеттинген, улам чаагайжыттынып, часкы аян кирген турган. А байырлалда немешкен өң-баазын лозуң, плакаттар чурттакчылыг черлерни улам каас-шиник болдурган.

Май 1-де район төвүнге ажылчы чоннарның байырлал чыскаалы партияның чон мурнунда салып турар сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш кижи бүрүзүнүң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң көскү херечизи болуп эрткен.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң бажыңының чанынга чыылган чонга районнуң удуртукчулары байыр чедирип, күш-ажылчы чедиишкиннерни күзээн. Байырлал колонналарының мурнуку одуругларынга социалистиг чарыштың тиилекчилери, школачылар, мурнакчы коллективтер эрткилээн. Шөлге чыскаалганнарның чаа-чаа колонналары эртип тургулаан. Олар он бирги беш чылдың үшкү—өзек чылын шалыпчы күш-ажыл-биле доозар дээш шудургу ажылдаарынче кыйгырган лозуңнарны, плакаттарны тудуп алган өөрүшкүлүг чон чоргаар базып эрткен.

САРЫГ-СЕП

Эртенгиниң 10 шакта СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң бажыңының чанынга Май 1-ге тураскааткан ажылчы чоннарның митингизи болган. Улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң даргазы Ш. Х. Сероэлар аңаа байыр чедирип, чүве чугаалааш, районнуң ажыл-ишчилери байырлалды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткааш, часкы хову ажылдарынче белеткелдиг киргенин демдеглээн.

Суурнуң ажылчы чоннарының чыскаалын школачыларның колонназы ажыткан. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчуларының портреттери, транспарантылар, лозуңнар, туктар олар холдарында туткан, омак-хөглүг, ыры-шоорлуг, уралап эрткен. Ооң соонда күш-ажылчы коллективтерниң колонналары чораан.

Сарыг-Сеп суурнуң стадионунга хүреш, волейбол, футбол маргылдаалары болган.

ТУРАН

Байырлал бүдүүзүнде-ле районнуң көдээ суурлары, сүт-бараан фермалары, малчын бригадалар төптери кызыл туктар болгаш лозуңнар-биле шиметтинген.

Эртенгиниң 9 шакта-ла арыг-силиг байырлал шинчилиг кеттинипкен туранчылар Комсомольская болгаш Кочетов кудумчуларының беллиринге шупту бир демниг, катты-хөглүг, ыр-шоорлуг чыглып келгеннер. Оларның холдарында кызыл-кызыл туктар, «Май 1 делгерезин!», «Тайбың делгерезин!» дээш оон-даа өске янзы-бүрү кыйгырыглардыг лозуңнар эртенги серииң салгынга эстеп чораан. Ажы-төлдүң холдарында янзы-бүрү өңнерлиг шарлар аас көк дээрже ужугуп чораан.

Хоорайның кол шөлүнүң байырлал колонналарының бажынга ортумак школаларның коллективтери эрткеннер. Оларның соондан районнуң үлетпүр бүдүрүлге черлериниң аразынга бирги кварталда тиилээннер, тудуг септелге участогунуң, ыяш дилип болбаазырадыр пунктунуң, үлетпүр комбинадының коллективтери күш-ажылчы чедиишкиннеринге чоргаарланып эрткеннер.

Ыяш ажыл-агыйының, № 2 орук-септелге-тудуг эргелелиниң, Сельхозтехника болгаш Сельхозхимия салбырларының, харылзаа белдириниң ажылдакчыларының, Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң коллективтери, тудугжулар, уруглар албан черлериниң ажылдакчылары демниг чыскаал-биле эрткеннер.

Ол хүн район төвүнге, суурларга тыва хүреш, волейбол маргылдаалары, дыштанылга кежээлери болуп эрткен.

КАА-ХЕМ СУУР

Эртенгиниң 10 шак. Район төвү Каа-Хем суурнуң чурттакчылары Культура бажыңының чанынга чыглып келген. Кижи бүрүзүнүң арын-шырайында хүлүмзүрүг чайнаан, каас-шиник кеттинген. Олар частың, күш-ажылдың, тайбының байырлалы Май Бириниң чыскаалынга үнүп келгеннер.

Баштай-ла митинг эгелээн. Аңаа Улус депутаттарының Кызыл райкүүскомунуң даргазы М. П. Бессмертных чыылганнарга байырлал таварыштыр байыр чедирип, районда ажыл-иштиң байдалын чугаалап, сорулгаларга доктааган. Митингиге районнуң бүгү ажыл-ишчилериниң мурнундан «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы Н. С. Чадамба, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары В. Ч. Ёнзук, районнуң тускай эртемниглериниң мурнундан Көк-Тей ортумак школазының башкызы Л. П. Саркова, ол-ла школаның 10-гу клазының өөреникчизи Нелля Марашко олар Май Бириниң байырлалын таварыштыр байыр чедирип, күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерни күзээннер.

Митинг соонда чыскаал эгелээн. Бүгү 11 колонна каас-шиник деритгинген. Организацияларның бажынга спортсменнер чораан. Дараазында Көк-Тей ортумак школазының башкылары болгаш өөреникчилери, май мурнунуң социалистиг чарыжының шалыпчылары—Кызылдың куш фабриказының коллективи болгаш өске-даа организацияларның колонналары каас-чараш шимелделиг хөглүг, омак, өөрүшкү-маңнайлыг марштап эрткилээн.

Чыскаал соонда спортчу маргылдаалар — 32 мөгениң хүрежи болгаш өске-даа янзы-бүрү хевирлерге болгулаан.

Май 1-ниң байырлалы районнуң совхозтар төптеринге база эрткилээн.

ТЭЭЛИ

Эртенгиниң 10 шак четпээнде-ле СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң бажыңының чанынга Тээли суурнуң ажылчы чоннары чыглып эгелээн. Оларның арыннарында өөрүшкүнүң хүлүмзүрүү долган, катты-хөглүг, К Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчуларының портреттерин, транспарантыларны, лозуңнарны, туктарны олар холдарында туткан.

Делегейниң улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге тураскааткан ажылчы чоннарның митингизи аңаа болган. СЭКП райкомунуң бирги секретары Д. С. Данзын-оол чыылганнарга байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Митинг доозулган соонда ажылчы чоннарның чыскаалы болган. Ону Эвилелдешкен республикаларның туктарын туткан мотоциклистерниң колонназы баштап алгаш келген. Оон соонда школачылар, май мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери болгаш өске-даа коллективтер эрткен.

Май 1-ге тураскааткан тыва хүреш, аът чарыжы болгаш өске-даа маргылдаалар болган.

МУГУР-АКСЫ

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май 1-ге тураскааткан байырлыг хуралдар районнуң суурларынга бурунгу хүн болгулаан. Дүүн Мугур-Аксынга ажылчы чоннарның байырлыг чыскаалы 10 шакта болган. Чыскаал мурнунда байырлыг митинг болган. СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң бирги секретары О. Н-С. Шагдыр-оол ону ажыткан.

Колонналарны районнуң мурнакчы бүдүрүлгелери — харылзаа белдириниң, райпонуң болгаш амыдырал хандырылга комбинадының коллективтери баштаан.

Кызыл туктар, лозуңнар, транспарантылар туткан ажыл-ишчилерниң чыскаалы доозулган соонда спортчу маргылдаалар эгелээн. Оюн-тоглаа орайга чедир үргүлчүлээн.

ЭРЗИН

Май 1-ниң бүдүүзүнде-ле Эрзин суур болгаш совхозтар төптери кызыл туктар, лозуңнар-биле шиметтинген. Байырлал бүдүүзүнде районнуң Культура бажыңынга хөй-нити организацияларының болгаш ажылчы чоннар коллективтериниң төлээлекчилериниң байырлыг хуралы болган. Аңаа Эрзин райкүүскомунуң даргазының оралакчызы Х. С. Кара-оол илеткел кылган. Районнуң ажыл-агыйларының чедиишкиннерин ол демдеглээн. Ооң соонда улуг концерт болган.

Май 1-де Эрзин суурнуң ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалы болган. Байырлыг митингини Эрзин райкүүскомунуң даргазы Н. В. Чындыгыр ажыткан. Ооң киржикчилеринге партия райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш улуг байырлалды таварыштыр СЭКП райкомунуң база райкүүскомнуң өмүнээзинден байыр чедирип чүве чугаалаан. Индирниң баары-биле өөреникчилерниң болгаш ажылчы чоннарның колонналары эрткилээн. Ооң соонда мөге хүрежи болгаш спортчу маргылдаалар болгулаан.

Районнуң совхозтарының төптеринге база байырлыг митингилер болган.

САМАГАЛДАЙ

Район төвүнүң бүдүрүлге, албан организация болгаш өөредилге черлериниң бажыңнары, кудумчулары, төп шөлү байырлал бүдүүзүнде кызыл-айыраң кылдыр шиметтинипкен. Тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының Хүнүнге тураскааткан Самагалдайның чурттакчыларының байырлал хуралы Май 1-ниң бүдүүзүнде болган. Улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы С. Ш. Ооржак байырлыг хуралга илеткел кылган. Май 1-ге тураскааткан байырлыг хуралдар совхозтар төптеринге база болгулаан. Бот-тывынгыр артистерниң концерттерин ол хуралдарның киржикчилеринге сонуургадып көргүскен.

Байырлалга тураскааткан район төвүнүң ажылчы чоннарының хөй кижи киржикчилиг митингизи дүүн болган. Частың, тайбының, күш-ажылдың байырлалы-биле холбаштыр СЭКП райкомунуң бирги секретары С. С. Куулар митингиниң киржикчилеринге, оларның нүүрүнде районнуң бүгү ажылчы чоннарынга байыр чедирип чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андроповтуң Пленумга болгаш ооң дараазында чугааларынга тодаргайлаан сорулгаларны чедиишкинниг боттандырар дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, Тес-Хемниң көдээ ажыл-ишчилери бо чылдың бирги кварталында күрүнеге сүт садар планын 128 хуу, эът садарын —115 хуу күүсеткенин, совхозтар аразынга чарыштың баштайгы квартаалда бирги черин «О. Шынаа» совхозтуң, фермалар аразынга — «Чодураа-ның» Хараал-Тей фермазының, бүдүрүлгелер аразынга — Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң коллективтери тиилекчи болганын демдеглээн.

ШАГААН-АРЫГ

Тайбының, күш-ажылдың, эп-сеткил каттыштырылгазының байырлалы — Май 1-ни Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилери күш-ажылчы чедиишкиннери-биле уткааннар.

Байырлал бүдүүзүнде Шагаан-Арыг хоорайга ажылчы чоннуң төлээлекчилериниң байырлыг хуралы болган. Аңаа илеткелди улус депутаттарының Улуг-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы А. И. Стрельников кылган.

Май бир. Эртенгиниң 10 шакта хоорайның бүдүрүлгелериниден, школаларындан чыскаалганнар оол-моон байырлал шөлүнче шуужуп эгелээн. Индирде—СЭКП райкомунуң бюрозунуң, райкүүскомнуң кежигүннери, районнуң мурнакчы коллективтериниң төлээлекчилери. Чыскаалганнарның 15 колонналарынга 5 муң хире кижи киришкен. Оларның мурнунда мотоциклистер колонназы болгаш Шагаан-Арыг хоорайның школаларының өөреникчилери, оларның соондан мурнакчы коллективтерниң бирээзи—районнуң үлетпүр комбинады, АТБ-ниң болгаш районнуң шилиндек спортчулары, бүдүрүлге черлериниң коллективтери эрткилээн. Колонналар кызыл-чайт тук, лозуң, плакаттар болгаш янзы-бүрү өңнерлиг шарлар, чечектер-биле шиметтинген чораан.

Ол хүн Шагаан-Арыг хоорайга «Улуг-Хем» солуннуң шаңналы дээш тыва хүрешке маргылдаалар болган. Ол ышкаш футбол, волейбол болгаш баскетболга район маргылдаалары эрткен. Хоорайга болгаш районнуң өске-даа суурларынга агитквартгираларның солун оюн-тоглаазы, концерттер болгулаан.

ХАНДАГАЙТЫ

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май 1-ге уткуштур Өвүр районнуң чурттакчылыг черлери каас-шиник шиметтинген. Байырлалга тураскааткан уткулга хуралдары районнуң суурларынга апрель 30-де болуп эрткен. Суурларның бот-тывынгыр артистери чыылганнарга концерттерни көргүскен.

Байырлалга тураскааткан спортчу маргылдаалар район төвүнге апрель 30-де эгелээн. Ылаңгыя шыдыраа, волейбол, баскетбол болгаш футбол маргылдааларының түңнелин бөгүн, май 2-де үндүрер. Бо часкы спортчу маргылдааларга чон массалыг киришкен.

Хандагайты суурга Май 1-де ажылчы чоннуң байырлыг чыскаалы эртенгиниң 10 шакта эгелээн. Чыскаалганнарның кырында кызыл туктар, транспарантылар хөлбеңнээн. Оларның мурнунда Хандагайты ортумак школазының өөреникчилери. Оларның соон дарый чылдың баштайгы кварталында болгаш апрельде эки ажылдаан амыдырал-хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң база № 6 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның коллективтери эрткен.

Чыскаалганнарның шуужуу үр-ле шейлүп, кижи бүрүзүнүң арыннарында хүлүмзүрүг чайнап, ыры, танцы, ура чаңгыланып турган.

Чыскаал соонда мөге хүрешкени, чиик атлетикага маргылдаалар болган.

Ныысылалдың ажылчы чоннарының чыскаалы.

КЫЗЫЛСКИЙ
РАЙОННЫЙ
СМЕШАННЫЙ
ТОРГ

Кызыл районунуң төвү—Каа-Хем суурнуң ажыл-ишчилери Май 1-ниң чыскаалында.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ, ИДЕГЕЛДИҢ БОЛГАШ ЧАСТЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

зактың удуртукчуларынга чечектерни барып тудускан.

Байырлыг марштың үделгези-биле шөлге найысылалдың районнарының төлээлекчилери кирип келген. Мурнунда — Маадыр—хоорай Москваның тугу. Серго Орджоникидзе аттыг станок тудуунуң заводунуң колонназының кырында «Партияның даалгазын күүседир бис! «Дон-1500» комбайнны бүдүреринге херектиг дериг-херекселдерни хуусаадан эрте бээр бис!» деп бижиктиг лозунг кискээн. Май Бир бүдүүзүнде завод ол комбайнның шимчедикчизин кылып үндүреринге херектиг автоматтыг алды шугумну Харьковтуң «Кадыыр болгаш Маска» заводунга бээри-биле ажылдап эгелээн. ЗИЛ-ге болгаш ГАЗ-ка, УАЗ-ка болгаш Ярославльдың мотор заводунга херектиг техниканы бүдүрүлгеде кылып үндүрүп турар.

Ажылдың ажыктыын бедидери — коллективтиң салган бир кол сорулгазы ындыг. Ону чедип алырынга күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң быжыг сагылга-чуруму улуг салдарын чедирип турар. Станок тудукчулары-биле ужуражылгазында эш Ю. В. Андропов: «Корум-чурумну тургузарынга кандыг-даа капитал салыышкыны херек чок, а ажыы тергиин улуг» — деп чугаалаан. Завод коллективи Москваның өске бүдүрүлгелери-биле кады сагылга-чурумну бедидер талазы-биле эгелээшкинни үндүрген.

— Ниити ажыл-херек дээш эң бедик харысалга станок тудукчузу бүрүзүнүң кол шынары — деп эдикчи, Октябрь Революциязы болгаш Күш-ажылчы Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи В. С. Богословский чугаалаар. Бөгүн ол байырлал колонназының мурнуку одуруунда. — Ол шынар чаңгыс аай паряд-биле ажылга эң тода көстүр. Бүдүрүлгевистиң бригадаларының барык чартык кезии ол депшилгелиг аргаже шилчээн. Чижээ, бистиң бригадавыс даалгазын хүн бүрүде 120—130 хуу күүседип турар. Күш-ажылчы коллективтер дугайында Хоойлу төлевилелин чугаалажып турар үеде станок тудукчулары изиг сонуургалын илереткен. Бедик түңнелдерни чедип алырынга чүгле коллективтиг эвес, а харын кижи бүрүзүнүң харысалгазын бедидери чугула деп чүвени төлевилелди чугаалажып тура, биске демдеглеп турду. Ол харысалганы бис медерел билип турар бис: заводка үлегерлиг деп атты тыпсырынга ажылчын бүрүзү бодунуң төлептиг үлүүн киирер деп шиитпирлээн.

СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыгларындан «Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! 1983 чылдың планнарын, XI беш чылдың онаалдаларының бүгү көргүзүглер талазы-биле долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыштың тугун бедик тудуңар!» деп сөстери шөлге чаңгылаңган.

«СЭКП ТК-ның Ноябрь пленумунуң шиитпирлерин — күүседиилиңер!» деп кыска кыйгырыгның адаанда транспарантыларда Москваның Лихачев аттыг автозаводунуң коллективиниң рапорттарының одуруглары. 1983 чылдың дөрт айларында пландан ажыр чүс-чүс чүък машиналарын бүдүрүп үндүрген. Хуусаадан эрте Май 1-ге чедир көдээ ажыл-агыйга дөрт миллион рубльдиң продукциязын берген.

«Күш-ажыл материалдыг болгаш энергетиктиг курлавырларның камналгазын хандырарынга эртем болгаш техниканың чедиишкиннерин калбаа-биле ажыглаар талазы-биле Москваның чамдык бүдүрүлге коллективтериниң инициативазының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын партияның XXVI съездизиниң сөөлүнде хүлээп алганы ЗИЛ-дың амыдыралынга чугула үе-чада болган. Күш-ажыл материалдыг болгаш энергетиктиг курлавырларны камналгалыг ажыглаар талазы-биле беш чыл дургузунда социалистиг хүлээлгелерни зилчилер хамыкты мурнай боттандырып эгелээннер. Олар 320 миллион рубльдиң экономиктиг камналгазын чедип алырын шиитпирлээннер.

— Бедик көргүзүг бистиң бригадаларывыстың, ээлчеглеривистиң, участоктарывыстың, ажылчын бүрүзүнүң ажылының түңнелдеринден тургустунуп турар. Күш-ажылдың коллективтиг хевирлери-биле заводта 54 муң ажылчыннар хаара туттунган. Бригадаларның бот-орулга-чарылгалыг ажыл-чорудулгазы хүн бүрүде чүс муң ажыг рубльдиң камналгазын берип турар — деп, ол заводтуң ажылчыны, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. М. Ефремов чугаалап турар. Улуг-даа, биче-даа чүүлге камналга болгаш хумагалал, организастыг чорук болгаш медереллиг сагылга-чурум — СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге зилчилерниң ажыл-ишчи харыызы болган.

«Париж коммуназы» деп идик фабриказының ажылчыннарының колонназында — ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады бригадир Л. Н. Одинокова. Беш чылдың баштайгы үш чартык чылдарының даалгазын Май 1-ниң байырлалынга чедир ол күүседипкен.

— Совет кижилерге херектиг бедик шынарлыг хөй бараанарны бүдүрери — бистиң эң чугула хүлээлгевис болуп турар. Партияның дайынчы бо даалгазын чедиишкинниг күүседиринге бистиң фабриканың бүгү ажылчыннары бүрүн шиитпирлиг — деп, мурнакчы бригадир медеглээн.

Коммунизмниң тургузукчузу — маадырлыг совет улуска, ооң өндүр-чаагай бүгү тиилелгелериниң организакчызы болгаш сорук киирикчизи ленинчи Коммунистиг партияга алдар болдурган йөрээлдер дыңналып турган.

Күш-ажыл кижизиниң чаагай чоруунуң дугайында сагыш салыышкындан артык чугула сорулга бистиң партиявыста чок. Колонналарда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң портреттери, күш-ажылчы тиилелгелер дугайында рапорттар.

Бажың тудуунуң бирги комбинадында В. Г. Борисов удурткан комплекстиг бригада Май 1-ге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен.

— Пролетаржы интернационализмге бистиң шынчывыс күш-ажылчы чедиишкиннеривисте илергейлеттинип турар. Кайгамчык улуг тудуг шөлдеринге чаа-чаа тиилелгелерни чедип албышаан, тайбынны быжыглап турар бис. Бистиң тайбың күш-ажылывысты, аас-кежиивисти, айыыл чок чоруувусту алдарлыг Совет Чепсектиг Күштерниң күчүзү, Варшава Керээзиниң чурттарының камгалал эвилелиниң күчүзү бүзүрелдиг камгалап турарын эки билир бис — деп, В. Г. Борисов чугаалаан.

«Мөңгеде диргиг революстуг өөредиг — марксизм-ленинизм делгерезин!» деп йөрээлдер шөлге чаңгыландыр дыңналып турган.

Москваның вагон септээр заводунуң ажылчыннары 1917 чылдың Октябрьның хүннеринде революстуг маадырлыг чоруун көргүзүп, революцияның дайзыннарынга шиитпирлиг ойтур шавыышкыннарны таварыштырган. Кремльдиң хаалаларының чанынга юнкерлер-биле сегиржип алыышкынның үезинде маадырлыы-биле өлген большевик ажылчын, революцияның маадыры Василий Ермолаевич Войтовичиниң адын ол заводтуң эдилеп турары ынчангаш таварылга эвес.

Ажылчыннарның дилээнин ёзугаар В. И. Ленин 1918 чылдың июль 19-та вагон септекчилеринге кээп чораан. Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, организастыг чорукту бедидер, чуртка хөй вагоннарны септеп бээр дугайында улуг баштыңчының айтыышкынын заводтуң ажылчыннары алдарлыы-биле күүсеткен болгаш күүседип-даа турар.

Күш-ажылчы Москваның чаа-чаа хөй колонналары шөлче чыскаалып үнүп турган. Дайынчы болгаш күш-ажылчы шаңналдарны хөрээн долдур чайынналдыр каастаан «Компрессорнуң» ажылчын гвардиязы Кызыл шөлдү тавартыр улуг өөрүшкүлүг болгаш чоргааралдыг эрткен. «Катюша» деп алдаржаан гвардейжи минометтарны чогум-на «Компрессорнуң» ажылчыннары Ада-чурттуң Улуг дайынының чаңнык дег кадыг-дошкун чылдарында бүдүрүп турган. Тайбың үеде коллективтиң алдары — ол дээрге, кайгамчык бедик шынарлыг соодукчу дериишкиннери-дир. «Компрессор» заводтуң коллективи СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бо чылын үлетпүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга 5.400 соодукчу установкаларны бээр.

«Агроүлетпүр комплекизиниң ажылдакчылары! Аъш-чем-биле болгаш көдээ ажыл-агыйның чиг-эди-биле чуртту идегелдиг хандырарын чедип алыңар!» Кызыл туктарын киискиткен, кызыл-тастың чаагай тараалыг сыптарын хөлбеңнеткен Тимирязев академиязының төлээлекчилери Кызыл шөлге көстүп келген.

Студентилерниң, башкыларның, эртемденнерниң тудуп алган чораан стендилери тимирязевчилерниң чедиишкиннерин тодаргай херечилеп турган. 1983 чылда ол академия 3,5 аныяк специалистерни, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң удуртукчуларын, эртем ажылдакчыларын, башкыларны белеткээр.

Тайбың, Күш-ажыл, Май — бо сөстер мурнакчы хөй коллективтерниң эң шалыпчыларының туткан транспарантыларынга көстүп турган. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг автоматтыг шугумнар заводу — үлегерлиг бүдүрүлгениң бедик адын найысылалга хамыкты мурнай чедип алган. Ол коллективтиң колонназының соондарый Бирги шак заводунуң болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң төлээлекчилери эрткен.

Б. А. Коротков — партияның XXVI съездизиниң делегады, «Динамо» заводтуң мурнакчы ажылчыны. РСДРП-ның ийиги съездизиниң 80 чылында ол бүдүрүлгениң партия организациязының 80 чылын база демдеглээр. Пролетарский районнуң тугун завод коллективи тудуп алгаш, Май 1-ниң чыскаалынга киришкен.

Пролетарский, Первомайский, Ленинский деп аттарны найысылалдың мурнакчы районнарынга тывыскан. Ажылчын аңгының революстуг болгаш күш-ажылчы тиилелгелериниң алдарлыг төөгүзүн, чурттуң алдар-сураглыг кижилериниң дугайында тураскаалды ол районнар ыдыктыы-биле кадагалап турар.

Москваның энергетика институдунуң төлээлекчилери Кызыл шөлге база көстүп келген. Институт бодунуң төөгүзүнде чүс муң аныяктарны дээди эртем-биле чепсеглээн. Чүс муңгу доозукчу бодунуң дипломун Май 1-ниң бүдүүзүнде камгалаан. Институт оон-биле чергелештир, улуг эртем төвү болуп турар. Ооң эртемденнери энергетиканың теориязынга болгаш төөгүзүнге улуг салыышкынын киирип турар ССРЭ-ниң энергетика программазын СЭКП ТК-ның Политбюрозу чоокта чаа чугаалажып көрген.

Бистиң Төрээн чуртувуска, Совет Эвилелиниң улустарының теңниш дивес интернационалчы чаңгыс эвиге болгаш акы-дуңма найырлалынга алдар болдурган йөрээлдер дыңналып турган. Май 1-ниң Хүнү Кызыл шөлдү, Москваны, бүгү чуртту чырыдып турган.

Хүн кезээде чырып турзун!

СЭТА-ның корреспондентилери Л. ЕРМАКОВТУҢ, А. БЕЛИКОВТУҢ, Ю. БУРЯКТЫҢ, В. ВОЛНОВТУҢ, С. МУТОВКИННИҢ, А. СУЛЬДИННИҢ Кызыл шөлден репортажы.

Хамааты камгалалы

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР

Сөөлгү чылдарда бистиң республикада хамааты камгалалының талазы-биле херек билигни чурттакчы чон ортузунга тарадыры улам күштелген. Хоорай болгаш республика курстарынга өөредилге идепкейжээн. Хөй-хөй үлетпүр, бүдүрүлге болгаш организация черлериниң удуртукчулары ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны чаа программа ёзугаар үш чылда санаттынган өөредилгеде кириштирип турар. Кызылдың дааранылга фабриказы, республиканың Күрбанкызының конторазы, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу, Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозу программаның бирги чылының материалдарын доозарынче чоокшулаан. Дыңнакчылар кичээлдерге сонуургалдыг киржип, массалыг узуткаашкынның чепсектерин өөренип, ол билиглерниң үндезинин чедип алырынче кижи бүрүзүнүң чүткүлү улгадып турар апарган.

Чаңгыс чижек. Кызылдың сүт заводунуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары кичээлдеп орлар. «Тыныш органнарын янзы-бүрү аарыглардан камгалаарының аргалары» деп темага кичээлди М. Б. Шома эрттирип тур.

Противогазтарны, респираторларны, холга тудуп чоруур чепсек-херекселдерни тыныш органнарын болгаш кешти камгалаарынга канчаар ажыглаарының дугайын ол тодаргай, билдингир кылдыр тайылбырлады. Кичээлдиң практиктиг кезээнге хамааты камгалалының тускай херекселдерин ажыглаарының аргаларын херек кырында көргүзүп, дыңнакчыларга өөреткен. Төнчүзүнде кичээлдиң удуртукчузу түңнелди үндүрдү: тайылбырлаан материалды дыңнакчылар шын билиг алган бе, ол билиглерни практикага ажыглап шыдаарлар бе деп айтырыгларже кичээнгейни угландырган. Кичээлдерни чедимчелиг эрттиреринге чугула херек чүүлдер бо бүдүрүлгениң кызыл-булуңунда бар.

Чамдык удуртукчу ажылдакчылар хамааты камгалалының курстарынга тускай белеткелди эрткен. Хамааты камгалалының алыс ужурун болгаш ажык-дузазын ханы билип алырынга бо курстар дузалаан. Удуртукчуларның хөй кезии сөөлүнде курстарже боттарының специалистерин чоруткан. Олар ооң соонда боттарының коллективтеринге кичээлдерни бедик деңнелге эрттирип турар апарганнар.

Бо өөредилге чылында чугула белеткелди программа ёзугаар удуртур ажылдакчыларның составы эрткен, чижээлээрге. Туранның аңныыр-тывыш ажыл-агыйының начальниги И. М. Крючков, Тожу база Таңдының ыяш ажыл-агыйының кол лесниктери Н. Т. Лукьянчук биле В. И. Лоц, Сарыг-Септиң септелге-тудуг участогунуң, Кызылдың пассажирлер АТБ-зиниң начальниктери В. А. Конопков, П. С. Орловский болгаш оон-даа өскелер. Боттарының коллективтеринге хамааты камгалалын организастаарынга эвээш эвес күштү үндүрүп турарлар.

Кызыл районнуң «Сукпак» совхозка эрткен көрүлде кичээллерге киришкен райкүүскомнар даргалары, районнарның хамааты камгалалының начальниктери, республиканың совхозтарының удуртукчулары оон хөй ажыктыг болгаш өөредиглиг чүүлдерни билип алганнар.

Республиканың чума аарыынга удур станциязынга штабтар аайы-биле командалар кылдыр тургустунган өөредилгези чедиишкинниг эрткен. Ажыл-херекчи бүрүн харысалга-биле көөр болза, кайы хире хөйнү чедип ап болурун бо өөредилге көргүскен. Бөлүктерниң шын, тода хөделиишкиннери, табель ёзугаар херек эт-херекселдер-биле оларның хандыртынганы, улустуң баш бурунгаар чогумчалыг белеткели — бо бүгү мында хамааты камгалалының дүрүмнерин билген турары эргежок чугула дээрзин ханы билип турарынче угланганын көргүзүп турар.

Ол билиглерни совет кижи бүрүзү бөгүн билген турары негеттинип турар. Шак ындыг билиглер чурттакчы бүрүзүнге четкен турарын чедип алырда, бирги черлениң ролю ажыл черлеринге доктаамал өөредилгени эрттиреринден хамааржыр.

В. МАМЫШЕВ,

республиканың хамааты камгалалының курстарының удуртукчузу.

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИҢ ЛОЗУҢУ-БИЛЕ

Социалистиг чурттарның акы-дуңма улустары, капиталистиг делегейниң ажылчын аңгызы, күш-ажылдың кижилери, хөгжүп орар күрүнелерниң ажылчы чоннары Май 1-ниң байырлалын тайбың дээш демиселдиң лозуңунуң адаа-биле бо чылын демдеглээн.

ХЕЛЬСИНКИ. Тайбың, демократия болгаш социал депшилге дээш империализмге удур демиселге делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының Хүнү — Май 1-ни холбаштыр Тайбыңның Бүгү-делегей чөвүлели (ТБЧ) делегейниң ажылчы чоннарынга, профессионалдар эвилелдеринге, хөй-нитиниң депшилгелиг организацияларынга кыйгырыг үндүрген.

НАТО-нуң ракета-ядролуг планнарын боттандырарының халаптыг айыылы Европа диптиң кырынга диргелип келген, а Рейганның администрациязы агрессияның чаа-чаа үүлгедиглерин Чоокку Чөөн чүкке, Төп Америкага болгаш делегейниң өске-даа районнарынга улам күштелдиргени амгы үеде тайбың дээш, ядролуг халапты болдурбас, боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр, чепсегленииишкинниң дүжүрер дээш демиселге чаагай сеткилдиг бүгү кижилерниң чаңгыс эвин быжыглаары кажангызындан-даа артык эргежок чугула деп кыйгырыгда айыткан.

СТОКГОЛЬМ. Швецияның коммунистериниң ажылчын партиязының баштаар чериниң күүскомунуң кыйгырыын ёзугаар ол чурттуң ажылчын аңгызы, күш-ажылчы тараачыннары болгаш балыкчылары делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының Хүнү — Май 1-ни быжыг тайбың, боттарының үндезин эргелерин камгалаар дээш демиселдиң лозуңунуң адаа-биле демдеглээннер.

Швецияның найысылалы Стокгольмга болгаш өске-даа хөй хоорайларынга, улуг суурларынга ажылчы чоннарның хөй муң кижи киржикчилиг митингилери болгаш чыскаалдары болган. Барыын Европаның чурттарынга америк чаа ракета-ядролуг чепсекти эккеп пептередир дээн америк империалистерниң болгаш НАТО-нуң кедергей айыылдыг планнарының күүселдезин болдурбазын, боо-чепсекти, хамыктың мурнунда ядролуг чепсекти эңдере бүдүрерин доп-дораан соксадырын митингилерниң болгаш чыскаалдарның киржикчилери шыңгыы негээннер.

ТОКИО. 1983 чылдың Май 1-ниң күчүлүг чыскаалдары Японияның 1200 хоорайларынга болгаш суурларынга болган. Ол чыскаалдарга хөй миллион ажылчы чоннар киришкен болгаш «Бүгү делегейге тайбың делгерезин!», «Консерваторларның чазаа соңаар болзун!», «Япон конституцияның тайбың чүүлдерин күш чок кылырын болдурбас бис!», «Америк-япон шериг эвилелин доп-дораан узуткаар!», «Ажылды, амыдырал байдалдарын магадылаарын негеп тур бис!» деп бижээн лозуңнарны тудуп алгаш, хоорайларның база суурларның кудумчулары-биле эрткеннер.

БОНН. Германияның Федеративтиг Республиказының коммунистери болгаш бүгү күш-ажыл кижилери делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының Хүнү — Май 1-ни «Тайбың дээш, күш-ажыл эргези дээш!», «Ракеталар орнунга ажыл херек!», «Күш-ажыл кижилериниң эрге-ажыктары дээш демиселди улам-на идепкейжидер!» деп лозуңнарның адаа-биле демдеглеп эрттирген.

Ракета-ядролуг боо-чепсекти эңдере бүдүрүп, удур туржуушкунну улам күштелдирип, Барыын Европа чурттарынга америк чаа ракета-ядролуг чепсекти пептередир дээш Рейганның администрациязынга делегейниң амгы кедергей дүшкүүрлүг байдалы дээш харысалга онаажып турар деп, Герман Коммунистиг партияның Даргазы Г. Мистиң Май 1-ге холбаштыр медеглелинде айыткан. Дайын кыпсыкчыларының талазындан тайбыңче халдаашкыннарны ойтур шаварынга, ядролуг халапты болдурбазынга бүгү аргаларның барын тайбың дээш Барыын Германияда калбарган күчүлүг шимчээшкин бадыткап турар деп, ГКП-ның Даргазының медеглелинге онзалап демдеглээн.

НАТО-нуң ракета-ядролуг планнарынга удур демиселге ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар, социал-демократтар болгаш коммунистер, ХДС-тиң бодунуң кежигүннери улам-на сырый каттыжар ужурлуг. 1983 чыл болза тайбың дээш, ажылдаар эрге дээш идепкейлиг демиселдиң чылы болур ужурлуг деп, Г. Мис медеглээн.

АДДИС-АБЕБА. Эфиопияның ажылчы чоннары Май 1-ни политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүннүң байдалынга уткаан. Марксизм-ленинизмниң принциптерин барымдаалаан партияны — ажылчы чоннарның авангарды болур партия тургузарының тодаргай хуусаазын айыткан Эфиопияның ажылчы чоннар партиязын организастаар талазы-биле Комиссияның 11 съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, америк империализмниң болгаш ооң чалчаларының халдаашкыннарындан төрээн чуртун камгалаар лозуңнарның адаа-биле эфиоп улус Май 1-ни демдеглээн.

КАРАКАС. Чилиниң чөөн үзелдиг күштериниң холбаштырылга комиссиязы Май 1-ни таварыштыр медеглел кылган. Чилиниң Коммунистиг партиязының, Социалистиг партиязының, «Чөөн үзелдиг революстуг шимчээшкинниң» болгаш патриоттуг өске-даа организацияларының төлээлекчилери медеглелге ат салганнар. Политиктиг ол партияларның болгаш организацияларның кежигүннери генерал Пиночеттиң шериг-фашистиг дерзии ёзу-чурумунга удур чили улустуң маадырлыг демиселин баштап турар.

Фашистиг ёзу-чурумга удур демисел сөөлгү үеде чуртта улам калбарган. Эрге-чагырганың шыңгыы хоруушкуннары болгаш шаажылалдары турза-даа, Чилиниң хөй хоорайларынга болгаш суурларынга чыскаалдар, митингилер Май 1-де болган. Май 11-де чуртка бүгү-нити ажыл соксадыышкынын эрттирерин чажыт ажылдап турар профэвилел организациялары шиитпирлээн.

АЛЖИР. Чурттуң ажылчы чоннары империализмниң болгаш иштики реакцияның халдаашкыннарындан төрээн чуртун камгалаар, америк-израиль сүлчээни үзер, тайбыңны хандырар дээш демиселдиң лозуңнарының адаа-биле Май 1-ни демдеглээн.

(СЭТА).

ЧУРУКТАРДА: Италия. Неаполда күш-ажыл биржазында ажыл манаан кижилерниң узун ээлчээ... Ындыг узун ээлчеглерни, ажыл манаан эмгежок кижилерни Италияның өске-даа хоорайларынга хүнү бүрүде көрүп болур. Албанның тускай медээлерин ёзугаар алырга, ол чуртта амгы үеде 2 миллион ажыл чоктар бар.

ГФР-ниң Рюссельсгейм хоорайда «Опель» фирманың автозаводунуң ажылчыннары АКШ-тың Детройт хоорайында ажыл чоктарга дузалаар акша чыылдазынга киржип турары.

АП—СЭТА-ның фотозу.

Чуртта дерзии шериг хунтазының шаажылалдарындан корткан хамаатылар бодунуң төрээн черлеринден даштыкы чурттарже дезип чоруп турар. Сальвадорнуң 80 муң ажыг чурттакчылары төрээн черлерин каггаш, даштыкы чурттарда дестиннер лагерьлеринде хилинчектенип турар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТУРЛАГ, ХОНАШ БҮРҮЗҮНГЕ

Кооператорларда

Бии-Хем райпозунуң автолавкалары кежээниң-не рейстерден ээп кээп турарлар. Олар «Кызыл тараачын», «Хадын» болгаш «Саян» совхозтарның малчыннарын кезип, ниитизи-биле 100 ажыг аалга чедип турар.

Автомагазиннерниң садыгжыларының ол хүнде ажылы рейстен ээп кээри-биле доозулбас. Олар малчыннарның, тараажыларның чагыгларын ылавылап көрүп, алыр бараанарының данзызын тургузуп, оларны четчелеп алыр. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, хүнде кылган ажылын түңневвишаан, даартагы хүнге хыналдалыг белеткенири автолавка ажылдакчыларының чаңчылы.

Бараанарның ассортиментизин элбекшидери, чагыгларны бүрүн хандырары дугуй кырында магазин ажылдакчыларының кол сорулгазы ол. Ону бүрүн күүседип чоруур болза, чон мурнунга арын кыспас.

Райпонуң эргезинде 7 автомагазин бар. Оларның 4-ү район төвүнден, ийизи Кызылдан «аъттанып» турар. Бир машина Ээрбек көдээ Совединиң депутаттарының дилээн ёзугаар ол суурнуң бодундан үнүп турар.

Автомагазинниң садыгжыларының чагыглар дептери-биле райпонуң удуртукчулары, өске-даа харысалгалыг ажылдакчылар доктаамал танышкып турар. Малчыннарның, тараажыларның болгаш көдээниң өске-даа ишчилериниң киирген чагыг бүрүзүн долузу-биле хандырар дээш бүгү чүүлдерни кылып турар. Көдээниң чурттакчыларының культурлуг деңнели бедээнин ол чагыглардан безин көрүп болур. Аар өртектиг, эки шынарлыг идик-хепти, радиоаппаратураларны, чайырлыг саваларны, номнарны, хевис кылыгларын чагытпайн турар өг-бүле барык чок.

Районнуң автомагазиннери 1982 чылда болгаш бо чылдың бирги кварталында чүгле малчыннарга чүгле хевис аймаан безин 8 муң рубльге саткан. Ону дамчыштыр 12 холодильникти, 5 автомашинаны, янзы-бүрү маркалыг мотоциклдерни олар садып алганнар. Амгы үеде он малчын өг-бүлениң бирээзинде-ле автомобиль, беш өг-бүлениң бирээзинде — мотоцикл, а холодильник, телевизор, база даараныр машина, хевистер, амгы үениң мебели өг-бүле бүрүзүнде бар.

Бараанны шилип ап турар үеде үүрмек чүүл деп чүве чок дээрзин автомагазин башкарыкчылары билир. Көпеек өртектиг инени, удазынны, өөк аймаан база олар ап чоруурлар. Чер черинде ишчилерге база чугула бараанар дээрзин олар билирлер. Оон аңгыда бичии урууларга хөректээштер, тоннар, ажылдап азы сезон аайы-биле кедер хептер автомагазин бүрүзүнде бар.

Часкы хову ажылдары эгелээри билек дугуй кырында садыгжыларның графиги чаартынар, кышкы үезинден шуут өскерлир. СЭКП ТК-ның ноябрь (1982) Пленумунуң негелделерин ёзугаар ишчилерни ажылдан чардыктырбас үеде садыг-биле хандырар дээш бар аргаларны ажыглап турар.

Көдээниң ишчилерин бараан аймаа-биле четче хандырар дээш план-графигин үспейн ажылдап турар мурнакчы ажылдыглар бисте хөй. Оларга «Хадын» совхозтуң ишчилерин хандырып турар А. Булгаковту, Сесерлигни эргип, кезиир Ю. Нагорныхты, Суглуг-Хемниң доктаамал аалчызы И. Чеботаревту, Ээрбекте чурттап турар К. Ондарны болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Бо эштерниң адрезинге өөрүп четтиргениниң сөстерин малчыннар, тараажылар чугаалап турар.

Графикти үспейн ажылдаарының бир кол магадылалы — автомашинаны үрелиишкин чок эдилээри. Үстүнде адааным мурнакчылар ону ылап боттандырып турар. Үрелиишкин азы кандыг-бир чылдагаандан бир хүн тура хүнзээрге-ле, он-он малчыннарның, тараажыларның чагыглары өй-шаанда күүсеттинмээни ол.

Чамдык бергедээшкиннерниң уржуундан көдээниң ишчилерин үзүк чок хандырар сорулга күүсеттинмейн баар чоруктар бар. Чижээ, автомагазиннер кылдыр ажыглап турар машиналарывыс эрги, чаа машиналар келбейн турар, ооң уламындан чамдык өйде септелгезиниң хуусаазы узаап туруптар. Ону солуптар өске техника белен тывылбас.

Үлетпүрнүң-даа, аъш-чемниң-даа ховар бараанары-биле малчыннарның шуптузун хандырып шыдавайн турарывысты миннир апаар бис.

А. АХМАДУЛЛИН,

Бии-Хемниң райпо баштаар черниң даргазы.

АЧЫ-ДУЗАЗЫН ТАЙЫЛБЫРЛАП

Тес-Хем районнуң күрстрахование инспекциязының ажылдакчылары страхованиениң ачы-дузазын чон ортузунга калбаа-биле тайылбырлап турар. Эрткен бирги кварталда албан организация, бүдүрүлге черлеринге страхованиениң ачы-дузазының дугайында алды лекция номчуттунган. Районнуң радиодамчыдылгазынга ийи беседаны чоруткан.

Коллектив бирги кварталда страхованиениң бүгү хевирлеринге көрдүнген планныг онаалдаларны эки көргүзүглерлиг күүсеткен. Инспекцияның агентилериниң ажылы кескү, ажыл-агыйларга, малчын кодааннарга, сүт-бараан фермаларынга олар доктаамал кээп турарлар. Коллективтерде страхование булуңнарын кескү кылдыр дерип эскен. Ол — пропаганда ажылының база бир хевири.

Коллективке бирги кварталдың түңнелдерин үндүрген, мурнакчыларны илереткен. Агент З. Оюн социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. В. Бегзи, Л. Тыртый-оол, З. Бичииижик олар чарыштың ийиги, үшкү, дөрткү черлерин ээлээн.

М. ТИРЧИН.

БАШТАЙГЫ ШЕРИГ ПАРАДЫ

Советтер чуртунга шериг парады эрттирерниң чаагай чаңчылы 65 чыл бурунгаар—1918 чылдың Май 1-де эгелээн. В. И. Ленинниң инициативазы-биле ынчаарда Москвага, Ходын шөлүнге, ол парадтарның бир дугаары болуп эрткен.

Ол тоогулуг болуушкунуң дугайында хөй эвес документилер бар. Оларның бирээзи—парад дугайында найысылалдың солуннарынга парлаттынган журналистиң отчёду. Улуг Октябрьның соонда чуртка бир-ле дугаар демдеглеп эрттирип турар ынчаардагы байырлалдыг Май 1-ниң кайгамчыктыг эки байдалын чуруттундур бодаптар арганы ол материал берип турар.

«Кыдыгларындан эгелээш, Кремльге чедир бүгү Москва кызыл-чайт кылдыр каастаныпкан, туктар, эмблемаларлыг плакаттар болгаш лозуңнар, чалгып чыдар далай-ла. Ылаңгыя Кызыл шөл онза каас»—деп солуннар бижип турган.

Ынчаарга байырлалдың шала эрте эгелээни ам билдинип турар. Апрельдиң 30-ден май 1-же дүне 00 шак турда, «Кремльдиң кырынга ракета чырый берген болгаш «Интернационал» чаңгылады берген—ол болза баштайгы революсчу латыш отрядтың Май 1-ниң байырлалын уткуп турганы ол чүве бооптур... Хөгжүм оркестрин мурнаткаш, адыгжылар шөлге чыскаалыпкан. Оркестр чаңгыланып-ла үнген— Май 1-ниң байырлалы эгелээн».

Ол дугайын Кремльдиң курсантызы чораан — ам артиллерияның маршалы К. П. Казаков сактып чугаалап турар.

11 шакта Кремльдиң кырынче ракета аттыгып үне берген, гарнизоннуң кезектери дайынчы туктарын, ланчыыларын тудкаш чыскаал-биле Кызыл шөлче үнүпкен.

Ол өйде Кызыл шөлдүң кырынга самолёт ужуп келген. Ону кызыл шериг ужудукчу И. А. Виноградов башкарып чораан. Самолёттан листовкаларны тарады чажып чораан.

Шериг кезектери болгаш кызыл командирлер курсантылары Кызыл шөлден дортла Ходын шөлүнче, парад болур ужурлуг черже чорупкан.

Ол хүн шериг парадынга В. И. Ленинниң барып чорааның мен сөөлүнде дыңнаан мен. Ходын шөлүнүң кыдыында улус чаглактаныр Дуксов үгээнге ужудукчулар-биле Ленин ужуражып турган. Владимир Ильич ангарларны эргип көрген болгаш шериг ужудукчулар-биле болгаш техниктер-биле чугаалашкан, ооң соонда шериглерге чеде берген.

Ходын шөлүнге (ам ол черде найысылалдың төп аэровокзалы туруп турар) шериглер эрте кээп эгелээн. Аъттыг шериглер узун чыдаларының бажында кызыл тукчугаштарлыг кээп турган. Пулемёт кезектери автомобильдерлиг, артиллерия кезектери үгер-бооларын аъттарда сөөртүп алган. «Ажылчыннарны камгалаар» деп плакаттыг куяктыг машина база парадка киришкен.

Парад 18 шак 30-де эгелээн. Команда бердинген соонда, оркестр уткулга марыжын ойнай берген, Ильич шериг кезектерин эргип эгелээн. Кезек бүрүзү-биле, шериг школалары-биле тус-тузунда мендилежип, шериглерге Май 1-ниң байырын чедирип чораан.

Ооң соонда ол тураскаалдыг хүнде ёзулал марыжы болган. Аңаа 30 муң хире кызыл шериглер, курсантылар болгаш командирлер киришкен. Парадтың киржикчилери боттарының арыг-силии-биле улусту магадаткан. Революстуг сагылга-чурум дугайында, социалистиг Ада-чуртту камгалаар дугайында плакаттарны, лозуңнарны олар холдарында тудуп алган эртип турганнар.

Аъттыг шериг кезектериниң хөйү эскеринчиг турган. Чурттуң камгаланыр күчүзүн быжыглаар талазы-биле улуг ажылдарның чоруттунганын ол херечилеп турган, чүге дээрге аъттыг шеригниң кезектерин тургузары эң берге болган.

Ёзулал марыжы матростар отряды-биле доозулган.

«Парад бөдүүн эрткен болза-даа, чаа шеригниң эки болгаш чурумнуг кезээ бардыр дээр дугайында күштүг идегелди арттырган»— деп, солуннар бижигилээн.

Ооң соонда агаар байырлалы эгелээн. Самолёттар эскадрильязы агаарже көдүрлүп үне берген. Дээди пилотажтың хевирлерин ужудукчулар көргүзүп турганнар.

Шериг парады болгаш агаар байырлалы караңгылаажe чедир үргүлчүлээн. Ол болза совет күрүнениң аныяк Кызыл Армиязының күчүзүнүң сүрлүг көргүзүү болган.

Хамааты дайыны эгелей бээрге, бирги парадка киржип турган шериг кезектерин фронтуже аъткарган. Аңаа олар Октябрьның чаалап алыышкыннарын камгалап, туруштуг, эрес, маадырлыг чоруктарны көргүскеннер.

Оон бээр ам алдан беш чыл эрткен. Ол үениң дургузунда 110 парад эрткен. Ындыг-даа болза бирги парад төөгүлүг болуп арткан. Кызыл Армияның тургустунганының дугайын, социалистиг чаалап алыышкыннарны камгалаарынга ооң белениниң дугайын ол парад бүгү делегейге дыңнаткан. Ол ышкаш 1941 чылдың ноябрь 7-ниң парадын бистер утпас бис, ооң киржикчилери Кызыл шөлден дайынче чоруп турганнар. Дөртен беш чылдың парадын база, бирги парадтың киржикчилериниң оолдары болгаш оолдарының оолдары аштырган фашистиг Германияның туктарын В. И. Ленинниң мавзолейиниң доразынче октагылапканнар.

О. МОСКОВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

БАЙЫРЛАЛДЫ СОРУК КИИРГЕН

Кызыл туктар, лозуңнар
Кырывыста—кызыл чалбыыш.
Кылаш-марш, ыры, хөгжүм,
Кызыгаар чок катны, танцы.
Шынаа, шөлде чечен, сиген
Шымырарып үнүп келген.
Чырык, чылыг, сырынныг-даа—
Чыскаалырда магалыг хүн!
Коллективтер дистинчиннен
Колонналар каас-шиник:
Ажыл-ишчи белектерлиг,
Айыраң чараш чечектерлиг.
Майның Бирниң чечектери
Парад-чыскаал ырын шыпкан,
Баян-хөгжүм, марш-ырлар
Байырлалды сорук киирген.
Ажылчы чон ырын дыңнаал:
— Аяс чаагай алдарлыг Май,
Аас-кежик—Ажыл-үүле,
Авыралдыг мөңге Тайбың!
Атом-бомба чазылдыртпайн,
Айыыл-халап өскүттүрбейн,
Демиселче үнүңер— деп
Делегейге Май ай чарлаан.
Тайбың болгаш Найырал дээш
Дайын-чааның өртүн өжүр,
Майның Бирниң начыны эр—
Маадыр-Тайбың девип үндү!

Л. ЧАДАМБА.

«Ойнап берем, хөгжүмчү».
Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотоэтюду.

ЛЕНИНЧИ ӨРЭЭЛ

Бистиң Кызыл-Мажалыктың № 1 ортумак школазының ленинчи өрээли—коммунистиг кижизидилгезиниң төвү. Ленинчи өрээлдиң ажылын школаның хоочун башкызы Т. Ф. Куулар удуртуп турар. Татьяна Федоровнаның башкарылгазы-биле бо өрээлге солун болгаш өөредилге ужурлуг ужуражылгаларны, диспуттарны эрттирип турары чаңчыл болган.

Ленинчи өрээлдиң чөвүлели тускай план ёзугаар ажылдап турар. Ук өрээлде Ленин, Коммунистиг партия, Октябрь дугайында материалдар дыка элбек. Школаның башкылары класс шактарынга, класстан дашкаар ажылдарга оларны ажыглап турар. График ёзугаар класстарны ынаар экскурсиялаадып, оларга солун лекция, беседаларны кылып берип турар. Школага эң-не байырланчыг кежээлерни ленинчи өрээлге эрттирер.

Бо өрээлди бир-ле дугаарында организастап, тургузарынга киришкен өөреникчилер шагда-ла школаны доозуп үне бергеннер. Олар ам янзы-бүрү мергежилдиң кижилери апарган. Ынчалза-даа олар школазы-биле, боттарының ленинчи өрээли-биле харылзаазын үспээн. Олар боттары школага кээр, чамдык ырак-узакта өөренип, ажылдап турарларының чагаалары-даа кээп турар.

Мурнуку чылдарда ленинчи өрээлге ажылдап келген өөреникчилерниң фото-чуруктарлыг альбомнары база ында бар.

Ленинчи өрээлдиң эргелекчизи, хоочун башкы Татьяна Федоровна Куулар мынча деп чугаалаар:

—Ленинчи өрээлге ажылдап келген өөреникчилерден чурум үреп, багай өөренген чаңгыс-даа кижи чок. Бо дээрге ленинчи өрээлдиң кижизидикчи ролюнга бедик үнелел-дир.

Школаның амгы өөреникчилери ленинчи өрээлдиң ажылын улам солун, бедик деңнелге тургузар дээш хөй чүүлдерни кылып келген. Маңаа экскурсиялар, кичээлдер доктаамал эртип турар. Ооң чөвүлелинде 42 өөреникчи киржип турар. Оларның чедизи экскурсовод, он чедизи лекторлар, артканнары библиотекарьлар болгаш чурукчулар. Мында В. И. Ленинниң допчу намдарынга хамаарышкан материалдардан аңгыда, улуг баштыңчының адын эдилээн «Тыва даг-дугу» комбинаттың төөгүзүн, районнуң, Кызыл-Мажалык суурнуң баштайгы коммунистериниң дугайында материалдарны чыып бижээн. Маңаа келген аалчыларга экскурсоводтар Алеша Кунгаалай, Лора Абашина, Марина Бахонкина, Света Якушенко музейниң экспонаттарын таныштырып, тайылбырлап бээр. Чүгле чаңгыс бо чылын безин школаның ленинчи өрээлинге районнуң школаларының партия организацияларының секретарьлары, директорлары, профэвилел комитеттериниң даргалары, республика театрының артистери аалдап чораан.

Улуг баштыңчының төрүттүнген хүнүнде маңаа «Ленинчи чагыгларга, партияга шынчы бис» деп темалыг байырлыг кежээ, «Лениниң овур-хевири уран чүүлде болгаш литературада» деп темалыг хана солуннар делгелгези болган. Маңаа эң-не эки өөредилгелиг, сагылга-чурумнуг октябряттарны пионерге хүлээп алган. Олар амыдыралында уттундурбас, тураскаалдыг болуушкуннарның бирээзи кылдыр ленинчи өрээлге пионерге киргенин сактып чоруурлар.

Р. ЧУДАК,
башкы.

МАЙНЫҢ КИНОЭКРАНЫ

М. Горький аттыг киностудияга тургускан **«Кадайлыг бот кижи»** деп кинону көрүкчүлер сонуургаар. Автобус чолаачызы аныяк чараш оол бир херээжен кижиге ону көрген дораан ынакшааш, ооң бажыңынга кээп туруп алган. Ол оол бодун аныяк херээженниң ашаа-мен деп чоруп турган. Ол шынап-ла сеткилиниң ханызындан аңаа ынакшаан. А Тамара Сергейни хүлээп албайн турар. Чүге дээрге ол чарлып чоруй барган ашаа чедип кээр деп кордап турар. Херек кырында оон чүү-даа бүтпээн. Сергей салган сорулгазынга чүткүлдүг кижи болган. Алызында барып Тамара Сергейге ынакшый берген.

«Дужаал: кызыгаарны эртер» деп фильм «Дужаал: от ажытпас» деп кинонуң уламчызы болур. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Ыраккы Чөөн чукке дайынчы белен байдалга турган бистиң шериглеривистиң дугайын оон көөр бис. Дайзын оон халдавазын дээш, кызыгаарны быжыглап турган, а 1945 чылдың августа «Кызыгаарны эртер» деп дужаалды ам-на берген.

Дайынга айыыл чок даалга кажан-даа турбас. Япон өлүрүкчү солдаттарның бирээзи ижер суг курлавырын узуткап каан. Хинганның элезиниг бүүрелчиннеринге бар чораан батальоннуң дайынчыларынга берге байдал таварышкан. Изий берген моторларны соодары чүлен берге, дайынчылар сөөлгү дамдыларны чыгкаш, моторну соодуп ап, оруун уламчылап чоруп органнар.

Совет дайынчыларның эрес-маадырлыг, чаагай сеткилдиг чоруунуң дугайында бо кинода төөгээн. Кинонуң сценарийин Георгий Марков биле Эдуард Шим олар бижээн.

Вокзалга душ бооп таваржы берген ийи кижиниң төөгүзүн **«Ийи кижиге вокзал»** деп кинодан көөр бис. Оларның аразында харылзаа чөрүлдээлиг эгелээш, чоорту чавырлы бээр. Кинонуң тургузукчу режиссёру Эльдар Рязанов, сценарийниң автору Эмиль Брагинский. Рольдарда Людмила Гурченко, Нонна Мордюкова, Олег Басилашвили дээш өскелер-даа ойнап турар. «Мосфильм» киностудияга кинону үндүрген.

«Херээжен кижиниң өөрүшкүзү, кудараалдары» деп кинону Одессаның киностудиязы үндүрген. Кинону Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери херээженнерге тураскааткан. Ооң төвүнде — Мариана Чернецтиң салым-чолу. Ол фронтуже эки тура-биле чоруткан. Ол аңаа ынак кижизин, чоок өңнүктерин ышкынган. Десант шериглериниң батальонунга тулчуп тура, ол улам быжыг тура-соруктуг апарган.

«4:0 Таняның удуу-биле» деп режиссёр Радомир Василевскийниң кинозу улугларга-даа, бичиилерге-даа солун. Амгы бешки классчыларның амыдыралының дугайында лириктиг комедияда оларның угаан-бодал хереглелдери, харысалгалыг болурунга кижизидилге база башкы биле өөреникчилерниң аразында бот-боттарының билчилгезиниң дугайын көргүскен.

...Улуг эвес курорт хоорайның дүнеки дээрин чалбыыштың чидиг чалбырааштары чайыннадырыпкан. «Лазурный» чаа туткан пансионат, ол өрттени берген. Каш-ла секундада элээн каш каъттты от хөме алы берген. Өрттүг дораан өжүрзе-даа, аары-биле өртенгеннер база бар. Ону истээрин истекчи Алексей Роговка дааскан. Аңаа Москвадан келген эксперттер дузалап эгелээн. Истелге-даа эгелээн. **«Хоорайны дуглапкан кижи»** деп фильмниң сценарийин Александр Борин, Валентин Черных олар бижээн. Кинону «Мосфильм» киностудияга үндүрген.

«Эрлерни камнаңар» деп комедияның сюжединде эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы эртемден херээжен кижиниң бир хүнде ажыл-амыдыралын көргүскен. «Мосфильм» киностудияга кинону үндүрген.

Режиссёр Александр Светловтуң **«Чырыктың формулазы»** деп уран-чечен фильминиң маадыры — гидростанцияның тудуунуң начальниги. Бо овур-хевирниң үлегери кайгамчык гидротудугжу, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Андрей Ефимович Бочкинниң амыдыралы болган.

А. АЮНОВА,
кинопрокаттың улуг редактору.

МАЙ 2-ДЕН 8-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». 8.20—«Зарядкаже, чыскаал!». 8.35—Концерт. 9.25—«Эртем болгаш шимчээшкинниң айыыл чогу». 9.45 — Үрер хөгжүм ойнаар. Кызыгаар шериглериниң үрер хөгжүмүнүң күүселдези. 10.10 — «Будильник» 10.40—«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!». 11.40—Мультфильм. 12.25—«Эртенги почта» деп музыкалыг дамчыдылга. 12.55 — Документалдыг телефильм. 13.10—«Көдээниң шагы». 14.10 — «Музыка киоскузу». 14.40 — Ойнаарактарның Күрүнениң Төп академиктиг театрының чаа фильм-шиизи. 15.45—«Демиселдиң болгаш күш-ажылдың шүлүглели». 16.10 — «Кино аян-чорукчуларының клуву». 17.10 —«Шире круг». 18.40—18.15—Чапсар. 18.55 — Майның бирниң даштыкы аалчылары. 19.10— Концерт. 19.25—«Экранда — кинокомедия». «Бриллиант хол». 21.00—«Үе». 21.45—Хоккейге делегей чемпионады. 23.30—01.00—Футболга ССРЭ чемпионады. ЦСКА— «Торпедо» (Москва).

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20—Мультфильмнер. 14.40 — «Черниң тыртыышкыны». Космонавтыларның уран чүүл ажылдакчылары-биле ужуражышкыны. 16.45— «Часкы». Уран-чечен телефильмниң 1-ги, 2-ги сериялары—19.00 — «Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 — «Бистиң корреспондентилеривис чугаалары. 20.45 — Улустуң аялгалары. 21.00—«Үе». «Сентиментальный роман». Уран-чечен фильм.

МАЙ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». 8.40— Эртенги гимнастика. 8.55 — Мультфильм—«Пингвинчигеш». 9.05 — «Сентиментальный роман». Уран-чечен фильм. 10.40—«Дириг амытаннар амыдыралы». 11.40 — Телемедээлер. 11.45—14.15—Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.30 —Долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаар дугайында документалдыг фильмнер. 15.10 — Аныяктарга музыкалыг дамчыдылга. 17.15 —Бистиң корреспондентилеривистиң чугаалары. 17.45—Бистиң садывыс. 18.15 — «Күш-ажылы дээш — ат-алдар». 18.45—19.00 — Чапсар. 19.00— Хоккейге делегей чемпионады. 21.00 — «Үе». 21.35 — Казах ССР-ниң алдарлыг артизи Р. Рымбаева ырлаар. Алма-Атадан дамчыдылга. 22.25—Документалдыг телефильм. 22.45— Бөгүн делегейде. 23.00—00.50 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Минск) — «Динамо» (Киев).

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Француз дыл. Өөредилгениң 2-ги чылы. 12.35—Физика, 10-гу класс. Физика болгаш эртем-техниктиг депшилге. 13.05 — Эстетиктиг кижизидилге дугайында. 13.35 — Эртем-нептерелдиг фильм. 13.45 — Ленин— журналист болгаш редактор. 14.25 —Эртем болгаш амыдырал. 14.55 — А. П. Чехов. «Үш угбашкы». 15.55 — Телемедээлер. 16.00—18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Делегей байдалының допчулалы». 18.10 —Киножурнал. 18.20 — «Культура болгаш амыдырал». 19.00 — Тыва АССР-ниң профтехучилищелериниң сургуулдарының көрүлдезиниң түңнел концерти. 19.40 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 —«Авам школазы». 20.45 — Улустуң аялгалары. 21.00 — «Үе». 21.35—22.50 — «Ырактан келген херээжен». Уран-чечен фильм.

МАЙ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55—Концерт. 9.25 «Ырактан келген херээжен». Уран-чечен фильм. 10.35 — «Кино аян-чорукчуларының клуву». 11.35 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

11.40 — «Орус дылды өөренип тур бис». 22-ги телекичээл. 11.55—14.15 — Чапсар.

МОСКВАДАН

14.15— Телемедээлер. 14.35 — Документалдыг телефильмнер. 15.05 — «ССРЭ-ниң монументалдыг уран чүүлү». 15.35— «Горнистер, харыылаңар!». 16.15— «Хуулгаазынныг дуруяа». Фильм-балет. 16.45 — «Инженер дугайында сөс». Аныяктар аудиториязынга ужуражышкын. 17.45 —Кижи болгаш хоойлу. 18.15 — «Хөглүг потажыгаштар». 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 — Неделяның спорту. 19.20—А. Литвиненко орус улустуң ырыларын күүседир. 19.40 — В. Карповтуң романындан тургускан «Диригге тудуп алыр» деп үш сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 1-ги серия. 21.00—«Үе». 21.35— Совет Армияның ырының болгаш танцының А. В. Александров аттыг ийи дакпыр Кызыл туктуг академиктиг ансамблиниң концерти. 22.45—Бөгүн делегейде. 23.00—00.50— Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак»—«Зенит».

ИИЙГИ ПРОГРАММА

12.00 — Немец дыл. 12.35—М. Сервантес. «Дон Кихот». 6-гы класс. 13.05—Төөгү. Москваның орус күрүнениң найысылалы турганы. 13.35—Астрономия. 10-гу класс. Галактикалар. 14.05 — А. М. Горький. «Америка дугайында очерктер». 14.40—«Шыдыраа школазы». Разрядчылар клазы. 15.10 — Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында шии чогаалы. К. Симонов. «Орус кижилер». 15.55—Телемедээлер. 16.00— 18.30— Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.30— «Отчугаш». 19.00 — Киножурнал. 19.10 — «Азия төвү». 19.40— Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15—«Челээш». Улус чогаадылгазының дугайында телепрограммаларның V делегей фестивалы (ССРЭ). 20.45—Документалдыг телефильм. 21.00—«Үе». 21.35—23.50— «Примите вызов, сеньоры». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

МАЙ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00— «Үе». 8.40— Эртенги гимнастика. 8.55 — «Горнистер, харыылаңар!». 9.35—«Диригге тудуп алыр». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия. 10.55 — Документалдыг телефильм: «Океанда ортулук». 11.15 — Телемедээлер. 11.50—14.15 — Чапсар. 14.15 —Телемедээлер. 14.30 — Парлалга хүнүнге. «Правда» дугайында сөс». Документалдыг телефильм. Кириилде сөзү — «Правда» солуннуң кол редактору академик В. Г. Афанасьевтиң. 15.35 — «Төрээн чурт дугайында ыры». 15.55—«Шыдыраа школазы. Ак терге. Дебют теориязының үндезиннери. 16.25 — Документалдыг телефильм. 16.45 — Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну РСФСР-ниң алдарлыг юризи Г. Д. Киевская-биле школачыларның ужуражышкыны. 17.30 — Бөгүн—Парлалга хүнү. 18.15 — Миллионнарның ленинчи университеди. Техниктиг чогаадылганың күш-ажылга сонуургалга кижизидеринге ролю. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05 — К. Маркстың төрүттүнген хүнүнден бээр 165 чылы. 19.50 — «Диригге тудуп алыр» деп уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 21.00 — «Үе». 21.35— Театрга ужуражышкыннар. 23.00—23.15 — Бөгүн делегейде.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Испан дыл. 12.35—Зоология, 7-ги класс. 13.00—Ада-иелер, силерге 13.30—Ботаника. 5-ки класс. 13.50 — «Тиилекчилер». Уран-чечен фильм. 15.25 —Карл Маркс. «Аныяк оолдуң профессия шилип алырда бодалдары». 15.55 — Телемедээлер. 16.00—18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Кызылдың уругларның музыка школазының өөреникчилериниң концерти. 18.30 — «Бөгүн — Парлалга хүнү». 18.55 — Телемедээлер. 19.05 — «Чогаалчы болгаш үе». 19.35 — Телемедээлер. 19.50 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 —«Дем каттыштырылгазы». 20.45 — «Чурукчу Рахим Ахмедов». Документалдыг телефильм. 21.00 — «Үе». 21.35—23.10—«Бодунуң-на хөлегезинден дүрген». Уран-чечен фильм.

МАЙ 6-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55— Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну, РСФСР-ниң алдарлыг юризи Г. Д. Киевская-биле школачыларның ужуражышкыны. 9.40 — «Диригге тудуп алыр». Уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 10.50 — Концерт. 11.35 — Телемедээлер. 11.40 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Документалдыг телефильм: «Далай чанында чурттап турар бис». 14.55—Орус чугаа. 15.25 — «Горизонт». 16.25 —«Поэзия». Николай Флеров. 17.00 — Мультфильмнер. 18.00 — Эртем болгаш амыдырал. 18.30—18.45 — Чапсар. 18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 —И. Брамс. Концерт. 19.50 — «Диригге тудуп алыр» деп уран-чечен телефильмниң 3-кү сериязы. 21.00 — «Үе». 21.35— «Камера делегейни тырттырып тур». Дамчыдылганы политиктиг хайгааракчы И. Фесуненко чорудар. 22.25 —Бөгүн делегейде. 22.40 — А. Твардовский. «Василий Тёркин». Фильм-концерт. 23.45—01.05 — Радио хүнүнге тураскааткан концерт.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Англи дыл. 12.35—География. 5-ки класс. 13.05—А. Твардовский. «Василий Тёркин». 7-ги класс. 13.35—Бистиң садывыс. 14.05 —«Дириг тураскаал...» «Дайын чылдарының публицистиказы. 15.55— Телемедээлер. 16.00—18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Май 7—Радио хүнү». 18.30 — Киножурнал. 18.40 — «Азия төвү». 19.10— Чарлалдар. 19.15 — «Улус чогаадылгазы». Теледопчулал. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Дыня» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 22.40—Концерт. 23.00 — 00.50 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Торпедо» (Москва)— «Жальгирис».

МАЙ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 —Күш-культуржуларга сүмелер. 9.05 — Тиилелге хүнүнге уткуштур. Документалдыг фильмнер. 9.45 — «Спортлотонуң» 19-ку тиражы. 9.55— «Диригге тудуп алыр». Уран-чечен телефильмниң 3-кү сериязы. 11.05— «Улустуң аялгалары». 11.20 — АБВГД-жигеш. 12.05 — «Ада-иелер, силерге». 12.35 — «Улам хөй эки барааннар дээш». 13.05 — «ГДР-биле ужуражышкыннар». Кинодопчулал. 13.25 — «Поэзия». Н. Заболоцкий. 14.10 — Бөгүн делегейге. 14.25 — Уругларга фильм: «Будёновка». 15.55 — «Челээш». Улус чогаадылгазының дугайында телепрограммаларның V Бүгү-делегей фестивалы. (ССРЭ). 16.25 — «Дем каттыштырылгазы». Тележурнал. 16.55 — Чаа мультфильмнер. 17.15—«Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». 18.20 — 18.35—Чапсар. 18.35—«Хоочуннар, силерге!». Концерт. 19.35 — «Аты-баты, шли солдаты...». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». 21.35— «Документалдыг экран». 22.45 И. Штраустуң чогаалдарындан концерт. 23.20 —23.30 — Телемедээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20— «Кино аян-чорукчуларының клуву». 15.20 —Балет артистериниң концерти. 15.45 — Ленинградтың «Куранты» телестудиязының программазы. «Театрның чаңгыс хүнү». Уран чүүл мастерлериниң концерти. 17.25 — «Шылгалдага белеткел». Уран-чечен телефильм. 18.30 — Делегейде болуушкуннар допчулалы. 18.45 — Аныяк өг-бүле клуву. 20.00 —«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 — «Музыка киоскузу». 20.45—Документалдыг фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 —«Никто не заменит тебя». Уран-чечен чаа телефильм. 22.40 — Зейниң камгалалдыг черлериниң дугайында документалдыг фильм. 23.00—23.50 —Футболга ССРЭ чемпионады. ЦСКА— «Динамо» (Минск).

МАЙ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Зарядкаже, чыскаал! 8.55 Концерт. 9.40 — «Будильник». 10.10 — «Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен». 11.10 — «Эртенги почта». 11.45 — «Сталинградчылар». Документалдыг телефильм. 12.40 — «Көдээниң шагы». 13.40 — «Музыка киоскузу». 14.10 — «Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктер клуву. 15.40 — Мультфильмнер. 16.05 — Херээженнерниң спортчу гимнастикага Европа чемпионады. 16.35 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 17.35—«Делегей панорамазы». 18.20 — Документалдыг фильм. 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45—ССРЭ-ниң Улустуң артизи К. Шульженконуң концерти. 19.35 — «Берлин дээш тулчуушкун». «Хосталга» деп киноэпопеядан уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Чеве, оолдар!». Спорттуң шериг-техниктиг хевирлеринге маргылдаа. 23.25 — 23.35 Телемедээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

14.20 — «Тоолдуң аалчылары». Мультфильм — «Күзелдиң боттанганы». 15.20 — Бүгүдеге стадион. 15.50 — «Румынияда». 16.05 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 17.05 — «Сергей Островой. Шүлүктери болгаш ырлары». Фильм-концерт. 18.00—«Кинопанорама». 19.30 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалары. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 — Спортчу гимнастикага Европа чемпионады. Херээженнер. 21.00— «Үе». 21.35 — «Олар актёр чорааннар». Уран-чечен фильм. 23.05—«Валёт разрешается». Документалдыг телефильм. 23.00— 00.20 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Тбилиси) — «Спартак».

Тываның эң ырак районнарының чурттакчыларынга «Экран» системаның ажылдаар расписаниези: бирги программа-биле хүннүң-не 14 шак 15 минутадан, суббота болгаш воскресеньеде — 14 шак 10 минутадан эгелээр.

КИНО

МАЙ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Клякса на сказке» 10.00, **«Вокзал для двоих»** 11.30, 14.10, 16.50, 19.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ледяная внучка» 9.30, 13.00, **«Таинственный старик»** 11.10, 14.50, **«Женатый холостяк»** 16.40, 18.30, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мультсборник» 10.00, **«До свидания, Медео!»** 12.00, 19.40, **«Экипаж»** 14.00, 16.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Право на выстрел» 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Колыбельная для брата» 13.00, **«Сыщик»** 14.30, 17.20 шактарда.

«ЛЕТНИЙ»: «Пой, ковбой, пой» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

МАЙ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Приказ: огонь не открывать» 15.00, **«Женатый холостяк»** 9.30, 11.20, 13.10, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сказка за сказкой» 10.40, 15.00, **«Предисловие к битве»** 12.20, **«Вокзал для двоих»** 16.40, 19.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мефистофель» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Красиво уйти» 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Шлягер этого лета» 18.30, 20.30 шактарда.

«ЛЕТНИЙ»: «Мать Мария» 14.00, 15.50, 17.40 шактарда.

Солунуң дараазында номери май 4-те үнер.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

АГААР

Республикага шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы хүндүс 16—21, чамдыктарынга 5—10 градус чылыыр.

Кызылга чуга булуттаар. Агаарның температуразы дүне 3—5, хүндүс 18—21 градус чылыг болур.

ЧАРЛААЛДАР

Тываның күрүне филармониязы дараазында мергежилдиң ажылдакчыларын чалап турар:

1. Чолаачылар.
2. Тудуг мергежилиниң ажылчыннары.
3. Филармония бажыңының ажылчыны.
4. Автомеханик.
5. Электрик.
6. Вахтёрлар.
7. Аштакчылар.

ФИЛАРМОНИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл хоорай. Щетинкин-Кравченко кудумчузу. № 58 бажың, кадрлар килдизи, телефоннар №№ 2-46-02, 2-49-40.

48 дугаар тудуг эргелели бызанчыларны, малярларны, штукатурларны ажылдаарынче чалап тур.

Бүдүрүлгеге ажылдавышаан, бызанчы, маляр болгаш штукатур кылдыр өөренип алырын күзээннерни база чалап тур. Өөренип турар үезинде 75 рубль хемчээлдиг стипендия төлеп бээр. Бот кижилерни чаагайжыттынган общежитие-биле хандырар, өг-бүлелиг кижилер ээлчег ёзугаар бажың алыр.

Эргелелдиң адрези: Кызыл, Складская кудумчузу, 1 А, телефон № 2-28-33.

Редакцияның адрези:

667000, Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3 Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41. бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелдиң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00133